

na prijevode patrističkih djela, na primjeru egzegetskoga opusa prednicejskoga biskupa u Patari, sv. Metodija († 304. g.). Neka su njegova djela sačuvana i u slavenskim prijevodima, najbolje u ruskoj tradiciji. U radu se autor osvrće na rezultate starijih istraživača, a zatim predlaže načela za (komparatističko) izdavanje cjelokupnoga korpusa djela sv. Metodija na temelju sačuvanoga grčkoga, ali i slavenskoga korpusa. Kao ilustraciju priložio je tekst *De sanguisunga ad Eustochium* koji je sačuvan u slavenskom prijevodu, ali ne i u grčkom izvorniku.

Na koncu valja istaknuti da pojedini autori uz svaki zaključak naznačuju i putove kojima bi trebalo kretati daljnje proučavanje tradicije biblijskih prijevoda u slavenskim srednjovjekovnim pismenostima. Stoga, pozajmi li se termin stare (srednjovjekovne) farmacije, može se kazati da ovdje objavljene studije tvore *compositum* koji će biti poticajan i za nova istraživanja.

MARIJA-ANA DÜRRIGL

Misal hruacki *Šimuna Kožičića Benje. Faksimilno izdanje. Prema primjerku koji se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod signaturom R II A-8°-8*. Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb – Sveučilišna knjižnica Rijeka, 2015., 249 l.; *Latinička transliteracija glagoljskog izvornika s usporedbom jezičnih oblika prema drugim glagoljskim tiskanim misalima XV. i XVI. stoljeća*. Blanka CEKOVIĆ; Ivana ETEROVIĆ; Tanja KUŠTOVIĆ; Mateo ŽAGAR. Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb – Sveučilišna knjižnica Rijeka, 2016., 721 str.

Pred nama je ponovno izdanje remek-djela i kritičko izdanje u latiničkoj transliteraciji teksta *Misala hruackoga* iz 1531. godine, koji je priredio i u svojoj tiskari u Rijeci glagoljicom tiskao Šimun Kožičić Benja. Rođen je oko 1460. godine u Zadru u jednoj od najstarijih, najuglednijih i najbogatijih plemićkih obitelji. U rodnom je gradu mogao primiti humanističko obrazovanje, upoznati se s glagoljaštvom i pripremati za svećenika.

U Rim je prvi put došao 1500. godine, gdje ga se svojim nedostojnim životom neugodno dojmio papa Aleksandar VI. Biskupom modruškim postao je 1509. godine i o tome u životopisu pape Julija II. zapisao: *az nedostojan izbran jesam od jego na modrušku biskupiju: dan 7. novembra: leto Gospodnje 1509*.

Biskup Šimun Kožičić poznat je po dvama latinskim govorima na Petom lateranskom koncilu: 27. travnja 1513. godine i 5. studenoga 1516. godine. U prvome (*Simonis Begnii, episcopi modrusiensis, Oratio in sexta Lateranensis*

concilii sessione quinto kalendas maias habita MDXIII) govori o nevoljama svoje domovine koje dolaze od Turaka. Stalno nadiru na Modrušku biskupiju, odakle su odveli u ropstvo više od dvije tisuće kršćana. Upozorava da Turci opsjedaju Skradin, a Modruš su već srušili. Otvoreno je rekao da bi na »svoje oči Turke gledali u Italiji« da nije ratobornih Dalmatinaca. U drugom govoru – naslovljenom *Simonis Begnii, episcopi Modrvsiensis, de Corvatiae desolatione oratio ad Leonem X, pontificem maximvm, nonis novembris habita MDXVI (Opustošena Hrvatska)* – prikazuje žalosno stanje poharane Hrvatske i moli papu za brzu, konkretnu pomoć u borbi protiv Turaka i za otkup zarobljenika.

Nakon što su Turci zauzeli Jajce i prodrli u Krbavu i Liku, opljačkali su dio Modruške biskupije. Zauzeli su i sam Modruš i zapalili biskupsku palaču. Napustivši Modruš Kožičić se najprije povukao u Novi Vinodolski, a potom 1529. godine u Rijeku. *Ondje sad provodim život na području Rijeke, jer se ne usuđujem biti u Vinodolu poradi Turaka, iz ruku kojih jednom jedva utekoh* – pisao je 1530. godine ljubljanskomu kapetanu Kacijaneru.

Prema jednima u Rijeci se smjestio u dvoru Nikole Jurišića, riječkoga kapetana, a prema drugima ondje je imao veliku stambenu zgradu. Iz Rijeke se 1532. godine vratio u rodni Zadar gdje je i umro u ožujku 1536. godine. Pokopan je u obiteljskoj grobnici u franjevačkom samostanu sv. Jeronima u Ugljanu.

Šimun Kožičić, kako se potpisivao u svojim glagoljskim izdanjima, pokrenuo je tiskaru u Rijeci. U Mletcima je nabavio jednu nepotpunu seriju dekoriranih polugotskih ksilografskih (drvoreznih) inicijala s portretima svetaca te dao izraditi svoj tipografski znak, koji je zapravo njegov obiteljski grb, pet jednostavnih crno-bijelih glagoljskih drvoreznih inicijala, dvije vrste ukusnih glagoljskih slova, manje polugotske inicijale i u istoj veličini sedam glagoljskih inicijala. Polugotske inicijale s likovima svetaca izradio je umjetnik Mattio da Triviso. Nije poznato tko je izradio ostalu grafičku opremu. U Rijeku je iz Mletaka doveo dva tiskara: Dominika i Bartolomeja (Zanettija) iz Brescie.

U nepunih šest mjeseci u Kožičićevoj je tiskari, smještenoj u kući njegova »prebivanja« u Rijeci, tiskano šest glagoljskih knjiga: početnica za učenje glagoljskih slova i čitanje molitava koju naslovljava *Psaltir*; molitvenik za privatnu pobožnost (*liber horarum*) *Oficij rimski*; misal nazvan *Misal hruacki*; mali ritual *Knjižice krsta*; povijesno djelo o rimskim papama i carevima *Knjižice od žitija rimskih arhijerejev i cesarov...* i *Od bitija redovničkoga knjižice*, svojevrsna poslanica što ju je modruški biskup Šimun (Kožičić) poslao svom vikaru i plovanima (župnicima) u Vinodolu, koji je bio u sastavu Kožičićeve Modruške biskupije. Knjige su uglavnom jedina i, dakako, najvažnija vrela o Kožičićevoj tiskari, jer drugi dokumenti o njoj gotovo da nisu poznati.

U kolofonima su zabilježeni podatci o priređivaču, mjestu i datumu tiskanja i tiskarima. Iz kolofona se doznaje: da je knjige priredio Šimun Kožičić Zadrani, biskup modruški; da je tiskara djelovala u Rijeci i bila smještena u kući Kožičićeva prebivanja; da su ih tiskali Dominik i Bartolomej iz Brescie (z *Breše*) o Kožičićevu trošku (*traćenijem jego*, tj. Kožičićeve, *milosti*), kako sam navodi u *Misalu*. U svim izdanjima, osim u *Psaltiru*, zabilježeno je mjesto tiskanja (v *Rici v hižah jego prebivanja*) i datum izlaska: dan, mjesec i godina.

Misal hruacki, kako ga je naslovio, najopsežnije je i najljepše Kožičićevo djelo (ima 8 neobilježenih i 248 brojevima označenih listova, veličine 20,5 × 16 cm). Obiluje polugotskim i glagoljskim inicijalima, od kojih neki idu preko cijele stranice (*Navještenje*, *Raspeće*), na kraju je kolofon i ispod njega tipografski znak Kožičićeve tiskare. Na naslovnoj je stranici drvorez s prikazom sv. Jeronima kao učena čovjeka koji sjedi i piše u radnom prostoru, s o zid obješenim kardinalskim šeširov i lavom kraj nogu.

Na istoj (naslovnoj) stranici Kožičić bilježi da je *Misal po rimski običaj i čin: sa vsimi jaže v dijačkih misaleh sut: v njemže neičtena mēsta popravljena sut*, tj. da *Misal* ima sve što imaju rimski misali i da su na njemu »neizbrojena« mjesto popravljena; uz to mnoga ponovno prevedena i dodana.

Faksimil *Misala* priređen je po originalnom potpunom primjerku Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (sign. *R II A-8°-8*) u nakladi od 120 primjeraka, od kojih je 100 numeriranih. Taj je zagrebački primjerak jedan od rijetkih potpunih među petnaest očuvanih originalnih primjeraka koji se čuvaju još u Dubrovniku, Londonu, Ljubljani, Moskvi, Odesi, Oxfordu, Puntu na otoku Krku, Rimu (2 primjerka), Sankt-Peterburgu (2 primjerka), Wrocławu te u Zagrebu još u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i u Metropolitani.

Druga je knjiga naslovljena: *Misal hrvatski Šimuna Kožičića Benje. Latińska transliteracija glagoljskog izvornika s usporedbom jezičnih oblika prema drugim glagoljskim tiskanim misalima XV. i XVI. stoljeća*. Sadrži, dakle, latinicom preslovljen glagoljski tekst Kožičićeva *Misala hruackoga*, uspoređen s prethodno tiskanim glagoljskim misalima: prvotiskom *Misala* iz 1483. godine, *Senjskim misalom* iz 1494. i *Misalom* Pavla Modrušanina iz 1528. Transliteracija je provedena po već uobičajenim načelima preslovljavanja hrvatskoglagoljskih tekstova. Prenesen je izvorni raspored stupaca i redaka kao i razlika u veličini slova, izvorna interpunkcija (točka, dvotočka), pisanje velikoga i maloga početnog slova, te različiti znakovi koji se pojavljuju u tekstu (npr. križ u obrednim tekstovima). Kraćeno pisane riječi razriješene su tako da je ispušteni dio riječi stavljen u oble zgrade. Identificirani su biblijski tekstovi koji se čitaju na misi. Sastavljen je popis biblijskih čitanja.

Kritičko izdanje Kožičićeva *Misala hruackoga* priredili su Blanka CEKOVIĆ, Ivana ETEROVIĆ, Tanja KUŠTOVIĆ i Mateo ŽAGAR. Korektno su i pouzdano prenijeli glagoljski tekst u latinicu. Prenošenjem glagoljskoga teksta u latinicu priređivači su Kožičićev *Misal hrvacki* učinili dostupnim čitateljstvu, pogotovo onima koji će nastaviti s istraživanjima, a »(...) mnogo je još posla na ovome misalu preostalo: ponajviše tekstološkoga (...) leksikološkoga (što podrazumijeva i izradu rječnika)«, napominje glavni urednik Mateo Žagar u uvodnom slovu.

Usporedbom pak teksta Kožičićeva *Misala*, zapravo biblijskih čitanja u njemu, s biblijskim tekstovima triju spomenutih prethodno tiskanih glagoljskih misala pokazalo se da se Kožičićev *Misal* nerijetko izdvaja kao »bitno različit«. Možda zbog »Kožičićeva tekstološkoga priljubljanja kojemu od onovremenih latinskih misala« – zaključuje Ivana Eterović.

Naposljetku valja zahvaliti i čestitati priređivačima kritičkoga teksta Kožičićeva *Misala hruackoga*. Jednako tako zahvaliti i čestitati nakladnicima – Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci na čelu s njihovim ravnateljicama Tatijanom Petrić i Senkom Tomljanović, koje su se pobrinule da se, u vremenima materijalne oskudice, uz kritičko izdanje teksta objavi i faksimil *Misala hruackoga* iz 1531. godine: remek-djela riječke tiskare.

ANICA NAZOR

Mosty Mostite. Studi in onore di Marcello Garzaniti. A cura di Alberto ALBERTI; Maria Chiara FERRO; Francesca ROMOLI. Biblioteca di Studi Slavistici 34. Firenze University Press, Firenze 2016., 496 str.

Uglednome talijanskome profesoru slavenske filologije i komparativne književnosti Marcellu Garzanitiju, u povodu šezdesetoga rođendana i tridesete godišnjice znanstvenoga rada, suradnici, kolege, prijatelji i učenici posvetili su zbornik radova simboličnoga naslova *Mosty Mostite* ('gradite mostove'). Urednici zbornika Alberto ALBERTI, Maria Chiara FERRO i Francesca ROMOLI ovom sintagmom iz djela *Povest' vremennih let* podsjećaju na snažnu osobnu i profesionalnu angažiranost prof. Garzanitija te veliku posvećenost istraživačkom i pedagoškom radu. Stilizirani glagoljski inicijal *M* na naslovnici knjige višestrukoga je značenja: ne samo da je to prvo slovo u riječi *most* i prvo slovo osobnoga imena slavljénika nego i njegova brojevná vrijednost korespondira sa svečarevom obljetnicom.